

**2ο ΓΕΝΙΚΟ ΕΝΙΑΙΟ ΛΥΚΕΙΟ ΛΙΒΑΔΕΙΑΣ**  
**ΕΚΘΕΣΗ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ**  
**«ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ ΤΗΣ ΒΟΙΩΤΙΚΗΣ ΓΗΣ»**



**Επιμέλεια εργασίας:** Αγραφιώτης-Σπανούδης Λ.

Γεροντόπουλος Π.

Γκελεστάθης Κ.

Έλλης Κ.

Ζαρογιάννης Γ.

Καγιάς Λ.

Καραντζάς Κ.

Καρόκης Κ.

Κατωπόδης Δ.

Κούπε Ε.

Κυριάκου Β.

Λάμπρου Λ.

Μητά Ε.

Μιχάλης Ι.

Παλαιολόγος Η.

Παπαγεωργίου Λ.

Παπαδάς Ν.

Παπαδημητρίου Δ.

Περγαντάς Ι.

Σταμάτης Ε.

Τσιφής Κ.

Χονδρού Β.

Χουλιάρης Ε.

**Επιβλέπουσα καθηγήτρια:** Καρανάσου Μ.

**Σχ. Έτος 2016-17**

## ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία αποτελεί έκθεση της ερευνητικής εργασίας των μαθητών/τριών της Α΄ Λυκείου, στο πλαίσιο του μαθήματος «Ερευνητική Εργασία» του Α΄ τετραμήνου. Περιέχει έρευνα για την προέλευση πολλών τοπωνυμίων του νομού Βοιωτίας, γεωφυσικών όρων, χωριών, κωμοπόλεων και της πρωτεύουσας Λιβαδειάς και σύντομη αναφορά στην ιστορία και τα αξιοθέατα της. Έγινε έρευνα διαδικτυακών πηγών, βιβλίων τοπικής ιστορίας, συζήτηση με κατοίκους των χωριών και των πόλεων και παρουσιάζονται αξιόλογα συμπεράσματα σχετικά με τον τόπο μας, που αναφέρονται στην ιστορική πορεία και την πολιτιστική φυσιογνωμία του, και που πιθανότατα ενδιαφέρουν αυτόν που επιθυμεί να αποκτήσει βαθιά γνώση για το τόπο μας και πολιτιστική συνείδηση.

***Λέξεις- κλειδιά: ιστορική συνείδηση, τοπωνύμια, αξιοθέατα, πολιτιστική φυσιογνωμία***

## Πίνακας περιεχομένων

|                                                                          | Σελίδες |
|--------------------------------------------------------------------------|---------|
| Περίληψη .....                                                           | 2       |
| Περιεχόμενα .....                                                        | 3       |
| Πρόλογος .....                                                           | 4       |
| Εισαγωγή .....                                                           | 5       |
| Μεθοδολογία .....                                                        | 6       |
| Ενότητα 1 <sup>η</sup> «Τοπωνύμια των γεωφυσικών όρων της Βοιωτίας»..... | 7       |
| Ενότητα 2 <sup>η</sup> «Τοπωνύμια της Λιβαδειάς και η ιστορία της».....  | 13      |
| Ενότητα 3 <sup>η</sup> «Τοπωνύμια χωριών –πόλεων περιοχής Λιβαδειάς».... | 24      |
| Ενότητα 4 <sup>η</sup> «Τοπωνύμια χωριών- πόλεων περιοχής Θηβών».....    | 31      |
| Συμπεράσματα .....                                                       | 34      |
| Πηγές .....                                                              | 35      |
| Αφίσσα .....                                                             | 36      |

## ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η εργασία αυτή πραγματοποιήθηκε από τους μαθητές:  
Αγραφιώτη-Σπανούδη Λ., Γεροντόπουλο Π., Γκελεστάθη Κ., Έλλης Κ., Ζαρογιάννη Γ., Καγιά Λ., Καραντζά Κ., Καρόκη Κ., Κατωπόδη Δ., Κούπε Ε., Κυριάκου Β., Λάμπρου Λ., Μητά Ε., Μιχάλη Ι., Παλαιολόγο Η., Παπαγεωργίου Λ., Παπαδά Ν., Παπαδημητρίου Δ., Περγαντά Ι., Σταμάτη Ε., Τσιφή Κ., Χονδρού Β., Χουλιάρα Ε. με την επίβλεψη της Καρανάσου Μ., και εντάσσεται στο πλαίσιο του μαθήματος της Ερευνητικής Εργασίας σύμφωνα με το αναλυτικό πρόγραμμα της Α΄ Λυκείου, κατά τη διάρκεια του Α΄ τετραμήνου του σχ. έτους 2016-17.

Ο τίτλος της εργασίας είναι «Τοπωνύμια της βοιωτικής γης» και ανήκει στην ενότητα «ανθρωπιστικές και κοινωνικές επιστήμες». Η επιλογή του θέματος έγινε με βάση τους προβληματισμούς των εφήβων για τον κόσμο γύρω τους και συνδέεται με πολλά διδασκόμενα μαθήματα, όπως ιστορία, νεοελληνική γλώσσα, πληροφορική.

## ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η εργασία μας κινείται στο επιστημονικό πεδίο της ιστορίας. Έγινε έρευνα προκειμένου να ερμηνευθούν τα διάφορα τοπωνύμια του νομού μας, γεωφυσικών όρων, της πρωτεύουσας και διαφόρων χωριών και πόλεων της Βοιωτίας που είτε ήταν αρεστά στους μαθητές που συμμετείχαν, είτε είχαν καταβολές και σχέσεις με αυτά. Ιδιαίτερα για την πόλη μας ασχοληθήκαμε και με την ιστορία και τα αξιοθέατά της. Διαπιστώσαμε ότι πάρα πολλοί συγγραφείς κυρίως Βοιωτοί έχουν ασχοληθεί με αυτά τα θέματα, αλλά και κάποια άλλα θέματα, όπως αναζήτηση ετυμολογίας κάποιων τοπωνυμίων χρειάζονται περαιτέρω έρευνα. Εμείς οι μαθητές μέσα από την εργασία γνωρίσαμε βαθύτερα τον τόπο μας και έτσι ενεργοποιηθήκαμε στη διατήρηση της πολιτισμικής μας ταυτότητας σε μια περίοδο ιδιαίτερα κρίσιμη λόγω της παγκοσμιοποίησης, όπως πιστεύουμε θα συμβεί και με κάθε μελετητή της παρούσας εργασίας.

## ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Ακολουθώντας την ομαδοσυνεργατική μέθοδο χωριστήκαμε στις ακόλουθες ομάδες και διερευνήσαμε το θέμα μας μέσα από μελέτη βιβλίων , διαδικτυακών πηγών και συζήτηση με ντόπιους:

**Α΄ ΟΜΑΔΑ:** : Τσιφής Κ., Γκελεστάθης Κ., Σταμάτης Ευ., Καγιάς Λ.,  
Μιχάλης Ι., Παλαιολόγος Η.,

**Β΄ ΟΜΑΔΑ:** Λάμπρου Λ., Κυριάκου Β., Κούπε Ε., Μητά Ευ., Χονδρού Β.

**Γ΄ ΟΜΑΔΑ:** Αγραφιώτης –Σπανούδης Λ., Περγαντάς Ι., Γεροντόπουλος Π., Παπαδάς Ν., Καρόκης Κ.,

**Δ΄ ΟΜΑΔΑ:** Παπαδημητρίου Δ., Χουλιάρας Ευ., Ελλης Κ., Ζαρογιάννης Γ.,

**Ε΄ ΟΜΑΔΑ:** Καραντζάς Κ., Παπαγεωργίου Λ., Κατωπόδης Δ.

## ΕΝΟΤΗΤΑ 1<sup>Η</sup>

(Α΄ΟΜΑΔΑ: Τσιφής Κ., Γκελεστάθης Κ., Σταμάτης Ευ., Καγιάς Λ.,  
Μιχάλης Ι., Παλαιολόγος Η.,)

### ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ ΤΗΣ ΒΟΙΩΤΙΑΣ (περιφέρειας, νομού, γεωφυσικών όρων)

#### Σημασία τοπωνυμίων

Η λέξη **τοπωνύμιο** είναι σύνθετη από τα ουσιαστικά τόπος + όνομα. Τοπωνύμια είναι τα ονόματα που έδωσαν οι άνθρωποι στους διάφορους τόπους για να τους ξεχωρίζουν. Είναι όχι μόνο τα ονόματα πόλεων, χωριών, συνοικισμών αλλά και τα ονόματα κάθε μέρους του εδάφους μας, ποταμών, βουνών, πλαγιών, λιμνών κ.α.

- Η σημασία ενός τοπωνυμίου, την εποχή της ονοματοδοσίας, είναι απολύτως κατανοητή, καθώς το τοπωνύμιο παίρνει το όνομα από την ομιλούμενη γλώσσα των κατοίκων της περιοχής που βρίσκεται. Με το πέρασμα του χρόνου, το τοπωνύμιο αυτό μεταφέρεται από γενιά σε γενιά.  
Όσο το όνομα του τοπωνυμίου αποτελεί και λέξη (ή λέξεις) του καθημερινού λεξιλογίου, της ζωντανής γλώσσας, οι υπάρχουσες γενιές κατανοούν και τη σημασία του. Από ένα σημείο και μετά όμως, το τοπωνύμιο μπορεί να χρησιμοποιείται, δίχως αυτοί που το αναφέρουν να καταλαβαίνουν πια τι εννοεί. Γίνεται έτσι ένα “παράξενο” όνομα, μια άγνωστη λέξη, που όμως οι άνθρωποι εξακολουθούν να χρησιμοποιούν, συχνά με φωνητική αλλοίωση, για να δηλώσουν τον ίδιο τόπο που δήλωναν και οι πρόγονοί τους.
- Η μετονομασία των τοπωνυμίων, πριν γίνει επίσημη πολιτική του ελληνικού κράτους, συνεχίζει με μικρά βήματα. Κάποια κεφαλοχώρια αλλάζουν όνομα από απογραφή σε απογραφή.

Η Βοιωτία ανήκει στην περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας που παλιότερα ονομαζόταν και Ρούμελη.

**ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ:** η ονομασία δόθηκε μετά την ίδρυση του νεοελληνικού κράτους για την ηπειρωτική περιοχή της χώρας στα βόρεια της Πελοποννήσου, και σε αντίθεση με τη νησιωτική Ελλάδα.

**ΡΟΥΜΕΛΗ** < τουρκική Rumeli (η χώρα των Ρωμιών) < Rum < αραβική Rumī < μεσαιωνική ελληνική Ρωμικός

Το όνομα Ρούμελη προέρχεται από παραφθορά της σύνθετης τουρκικής λέξης **Ρουμ + λή** που σημαίνει χώρα των Ρουμς, (χώρα των Ρωμαίων ή Ρωμιών) καλούμενη και Ρωμανία. Εξ αυτού ήταν και ο οθωμανικός διοικητικός τίτλος **Ρούμελη Βαλεσά** (= Βαλής της Ρούμελης), που έφερε επιμέρους ο τοπάρχης της περιοχής της σημερινής Στερεάς Ελλάδας μέχρι περίπου την περιοχή της Θεσσαλονίκης στις αρχές της Ελληνικής Επανάστασης του 1821.

**ΒΟΙΩΤΙΑ:** Το όνομα Βοιωτία προέρχεται από το επίθετο **βοιωτός** και αυτό από το αρχαίο **βοώτης**, που σημαίνει βοηλάτης, ζευγίτης, γεωργός

**ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ:** Σύμφωνα με την ελληνική μυθολογία, του βουνό οφείλει το όνομά του στον ήρωα Παρνασσό, ο οποίος είχε κτίσει πάνω στο βουνό μια πόλη, η οποία καταστράφηκε από τον κατακλυσμό του Δευκαλίωνα. Τότε οι κάτοικοι της πόλης ακολουθώντας τις κραυγές των λύκων οδηγήθηκαν ψηλότερα στο βουνό για να γλιτώσουν από τον κατακλυσμό, όπου έχτισαν μια νέα πόλη την οποία ονόμασαν **Λυκώρεια**, που σημαίνει **κραυγές των λύκων**. Το όνομα αυτό διασώζεται μέχρι και σήμερα ελαφρώς παραλλαγμένο. Ο Παρνασσός παλαιότερα ονομαζόταν **Λιάκουρα**, που αποτελεί δημώδη ονομασία που συναντάται κυρίως στα κλέφτικα τραγούδια και προέρχεται από το **Λυκώρεια**. Επίσης έτσι ονομάζεται η υψηλότερη κορυφή του Παρνασσού. Ετυμολογικά, η λέξη **Παρνασσός**, υποστηρίζεται ότι προέρχεται από το προελληνικό υπόστρωμα, δηλαδή την γλώσσα που μιλούσαν οι Πελασγοί, και στων οποίων τα τοπωνύμια ήταν συχνή η κατάληξη -σος. Σε όλες τις ανατολικές γλώσσες η ρίζα **parna-** σημαίνει «σπίτι», αλλά η παλαιότερη σημασία της λέξης ήταν «πέτρινο κτίσμα» γιατί η αρχική σημασία της ρίζας **\*per-** ήταν «πέτρα» και έχει δώσει τον όρο για «πέτρα,βουνό» σε πολλές γλώσσες.



**ΚΗΦΙΣΟΣ:** Ο Κηφισός είναι πατέρας Νάρκισσου. Μητέρα του πανέμορφου, αδικοχαμένου νεαρού είναι η νύμφη Λειριόπη. Το όνομα έχει πελασγική προέλευση, προελληνική ρίζα.



- ▣ Ο Βοιωτικός Κηφισός (παλαιότερα και Μαυρονέρι) είναι ποταμός της Στερεάς Ελλάδας με συνολικό μήκος 60 χλμ. Διαρρέει τμήμα των νομών Φωκίδας, Βοιωτίας και Φθιώτιδας και αρδεύει

μεγάλες πεδινές εκτάσεις αυτών των νομών. Η συνολική έκταση της λεκάνης απορροής του Κηφισού είναι 1875,9 τ.χλμ.

- ▣ Ο Βοιωτικός Κηφισός είναι ενταγμένος δίκτυο Natura 2000, μαζί με τις λίμνες Υλίκη και Παραλίμνη
- ▣ Οι κύριες πηγές του Κηφισού βρίσκονται στους βόρειους πρόποδες του Παρνασσού ανάμεσα στα χωριά Πολύδροσος και Λιλαία. Στη συνέχεια ο ποταμός διαρρέει μία εύφορη κοιλάδα ανάμεσα στα όρη Καλλίδρομο και Παρνασσό. Στην περιοχή της Κωπαΐδας διακλαδίζεται σε κανάλια για την άρδευση του κάμπου. Το κύριο τμήμα του διαρρέει τη δυτική πλευρά της Κωπαΐδας και καταλήγει στην λίμνη Υλίκη. Οι εκβολές του Κηφισού στην λίμνη Υλίκη προέκυψαν μετά τα αποστραγγιστικά έργα που πραγματοποιήθηκαν κατά τον 19ο αιώνα στην λίμνη Κωπαΐδα. Μέχρι τότε ο Κηφισός χυνόταν στην Κωπαΐδα η οποία κατά την αρχαιότητα αναφερόταν και ως Κηφισίς Λίμνη.
- ▣ Σημαντικότεροι παραπόταμοι του Κηφισού είναι οι ποταμοί Κανιανίτης και Αποστολιάς που πηγάζουν μεταξύ Γκιώνας και Οίτης, ο πρώτος κοντά στο χωριό Καστέλλια και ο δεύτερος κοντά στο χωριό Αποστολιάς. Οι δύο ποταμοί διαρρέουν τον κάμπο της Γραβιάς και συμβάλλουν στον Κηφισό λίγο ανατολικότερα του χωριού Πολύδροσος. Άλλος σημαντικός παραπόταμος είναι ο χείμαρρος που προέρχεται από την περιοχή του χωριού Δαύλεια και ονομάζεται Μαυρονέρι, όπως ονομαζόταν παλαιότερα και ο Κηφισός. Νοτιότερα σημαντικός παραπόταμος είναι ο Μακρισαίος, που σχηματίζεται βόρεια της Λιβαδειάς και καταλήγει στον Κηφισό κοντά στο χωριό Άγιος Σπυρίδωνας. Ο Μακρισαίος δέχεται επίσης τα νερά του ποταμού Έρκυνα που πηγάζει από την Λιβαδειά. Άλλα μικρότερα ρεύματα που ενώνονται με τον Κηφισό είναι οι χείμαρροι: Λιβαδόρραχη, Ξηρόρεμα, Παλιαμπελόρρεμα, Αγοριανίτης, Μηλόρεμα, Κεραμιδίου, Μέλανα και Πλατανιάς, τα περισσότερα απ' τα οποία πηγάζουν από τον Παρνασσό.



**ΚΩΠΑΪΔΑ:** Η Κωπαΐδα οφείλει την ονομασία της στην αρχαία Βοιωτική πόλη Κώπες, που βρισκόταν στην θέση περίπου του σημερινού χωριού Κάστρο. Λεγόταν επίσης και Κηφισίδα λίμνη επειδή χυνόταν σε αυτή ο ποταμός Κηφισός.

- Η Κωπαΐδα είναι πεδιάδα της Βοιωτίας η οποία δημιουργήθηκε ύστερα από την αποξήρανση της ομώνυμης λίμνης κατά το διάστημα 1880-1930. Άλλοτε ήταν μεγάλη λίμνη της επαρχίας Λιβαδειάς η οποία εκτεινόταν σε μια περιοχή πολλών χιλιάδων στρεμμάτων.
- Τα έργα για την αποξήρανση της Κωπαΐδας άρχισαν την δεκαετία του 1880, ενώ το έργο ολοκληρώθηκε τελικά το 1931. Η Κωπαΐδα αποξηράνθηκε προσωρινά αλλά εξαιτίας μείωσης της επιφάνειας του εδάφους της, η περιοχή πλημμύρισε ξανά τα επόμενα χρόνια.
- Με την αποξήρανση της λίμνης δημιουργήθηκαν 241.000 στρέμματα. Το 1953 η περιοχή της Κωπαΐδας απαλλοτριώθηκε και ταυτόχρονα δημιουργήθηκε με το Οργανισμός Κωπαΐδος (νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου) ο οποίος αντικατέστησε την αγγλική εταιρία και εφάρμοσε πρόγραμμα εναλλασσόμενων καλλιεργειών.

- Με την αποξήρανση δόθηκαν μεγάλες εκτάσεις για εκχέρσωση και καλλιέργεια, πράγμα που άλλαξε και βελτίωσε τη ζωή του τόπου ριζικά:
  - 1) Άρχισαν να καλλιεργούνται περίπου 200.000 στρέμματα. Απασχολήθηκαν χιλιάδες εργατικά χέρια και έγινε μεγαλύτερης έκτασης καλλιέργεια περισσότερων προϊόντων.
  - 2) Ταυτόχρονα αναπτύσσεται μεγαλύτερη κτηνοτροφία.
  - 3) Μια άλλη πολύ σημαντική βελτίωση που επέφερε η αποξήρανση είναι αυτή στο θέμα της υγείας, όπου αρχίζει να μειώνεται αρχικά και να εξαφανίζεται στη συνέχεια, η ελονοσία που πριν κυριολεκτικά θέριζε τους κατοίκους.
- Σήμερα η Κωπαΐδα αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα κέντρα βαμβακοπαραγωγής. Στην περιοχή της, η Ανωτάτη Γεωπονική Σχολή Αθηνών κατέχει μεγάλες καλλιεργητικές μονάδες για την πρακτική εξάσκηση των φοιτητών της.

**ΥΛΙΚΗ:** Η Υλίκη είναι φυσική λίμνη στη Βοιωτία, βόρεια της Θήβας. Ονομάζεται και Λικέρι και έχει έκταση περίπου 19 τ.χ. Υπάρχει και ομώνυμος οικισμός Υλίκη. Στην αρχαιότητα ονομαζόταν Υλική και πήρε το όνομά της από την πόλη Ύλη, που ήταν κτισμένη στις όχθες της. Τα νερά της χύνονταν στη γειτονική λίμνη Τρεφία, την Παραλίμνη των νεότερων χρόνων.

## ΕΝΟΤΗΤΑ 2<sup>Η</sup>

**(Β΄ ΟΜΑΔΑ: Λάμπρου Α., Κυριάκου Β. Κούπε Ε., Μητά Ευ., Χονδρού Β.)**

### **ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ ΤΗΣ ΛΙΒΑΔΕΙΑΣ – ΙΣΤΟΡΙΑ- ΑΞΙΟΘΕΑΤΑ**

**ΛΙΒΑΔΕΙΑ:** Η Λιβαδειά είναι πόλη της Στερεάς Ελλάδας. Διοικητικά, σύμφωνα με το Πρόγραμμα Καλλικράτης, υπάγεται στην Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας, ειδικότερα στην Περιφερειακή Ενότητα Βοιωτίας και αποτελεί έδρα του Δήμου Λεβαδέων. Ως προς το φυσικό τοπίο, η θέση της πόλης βρίσκεται στο δυτικό άκρο της πεδιάδας της Κωπαΐδας, κοντά στην αποξηρανθείσα ομώνυμη λίμνη και στους πρόποδες του όρους Ελικώνα, ο οποίος υψώνεται νοτίως της πόλης, ενώ αρκετά βορειοδυτικότερα σχηματίζεται ο Παρνασσός. Εξαιρετικά σημαντικός στην δημιουργία και εξέλιξη της πόλης είναι ο μικρός ποταμός της Έρκυνας, ο οποίος διαρρέει την πόλη σε άξονα νότο προς βορρά.

**Κατά μια παράδοση, η πόλη ονομαζόταν παλαιότερα Μίδεια και ήταν χτισμένη σε λόφο. Αργότερα μετονομάστηκε σε Λεβάδεια από τον Αθηναίο Λέβαδο, που εγκατέστησε τους κατοίκους στην πεδιάδα.**

**ΕΡΚΥΝΑ:** Σύμφωνα με την ελληνική μυθολογία ήταν Νύμφη, κόρη του Τροφωνίου. Ιστορείται ότι ήταν συντρόφισσα της Περσεφόνης, κόρης της θεάς Δήμητρας, πριν από την απαγωγή της δεύτερης από τον Πλούτωνα. Οι δυο τους έπαιζαν μια ημέρα με μια χήνα κοντά στην πόλη, στο άλσος του Τροφωνίου. Το πτηνό τους ξέφυγε και πήγε να κρυφτεί μέσα σε μια σπηλιά κάτω από μία πέτρα. Η Περσεφόνη σήκωσε την πέτρα για να πιάσει τη χήνα, οπότε μία πηγή ξεπετάχτηκε από τη γη: η πηγή της Έρκυνας.

### **Συνοπτική ιστορία της πόλης**

**Κατά τους ιστορικούς χρόνους,** η Λιβαδειά ήταν περίφημη για το πανάρχαιο Μαντείο του Τροφωνίου, το οποίο είχαν επισκεφθεί και συμβουλευθεί ο Κροίσος, ο Μαρδόνιος ο Αιμίλιος Παύλος κ.α. Πήρε μέρος στο κοινό των Βοιωτών και ακολούθησε την τύχη των άλλων βοιωτικών πόλεων. Αποτέλεσε μια από τις πόλεις της Βοιωτικής Ομοσπονδίας τον 8ο αιώνα π.Χ. Το 395 π.Χ. λεηλατήθηκε από τον Λύσανδρο και το 86 π.Χ. από τον Μιθριδάτη, γνώρισε όμως ιδιαίτερη ακμή κατά το 2ο αιώνα μ.Χ. Η αρχαία πόλη ήταν κτισμένη στη δεξιά

όχθη της Έρκυνας, και ερείπιά της ήλθαν στο φώς μετά από ανασκαφές. Τα περισσότερα (λουτρό, αγορά, δρόμος, μητρώο) καθώς και μεγάλος αριθμός επιγραφών χρονολογούνται από τον 4ο π.Χ ως τον 3ο μ.Χ αιώνα. Ο σημαντικότερος, όμως, αρχαιολογικός χώρος είναι το μαντικό ιερό του Τροφωνίου, το οποίο εντοπίστηκε και ανασκάφηκε στην αριστερή όχθη της Έρκυνας, στο όρος του Αι-Λια.



Κατά τους πρώτους αιώνες **της βυζαντινής περιόδου** η πόλη της Λιβαδειάς δεν παρουσίασε ιδιαίτερη ανάπτυξη, μετά τις καταστροφές που είχε υποστεί από τους Χριστιανούς. Ακολούθησε τις τύχες του Ανατολικού Ιλλυρικού. Μετά την κατάληψη της νότιας Ελλάδας από τους Φράγκους της Δ΄ Σταυροφορίας (1204), η Λιβαδειά παραχωρήθηκε στον «κύριο των Αθηνών» Όθωνα ντε Λα Ρος και, έναν αιώνα αργότερα, μετά την ήττα των Φράγκων από τους Καταλανούς στη Μάχη του Κηφισού (1311), οι κάτοικοι παρέδωσαν το κάστρο της πόλης στους νικητές με αντάλλαγμα την παραχώρηση προνομίων. **Η καταλανική κυριαρχία** συνεχίστηκε υπό την επικυριαρχία

του βασιλιά της Σικελίας Φρειδερίκου ως τον Μάιο του 1388, οπότε η περιοχή του δουκάτου των Αθηνών περιήλθε στον Νέριο Α΄ Ατσαγιόλι, μέλος φλωρεντινού τραπεζικού οίκου. Δύο χρόνια μετά την παράδοση της Αθήνας στον Μωάμεθ Β΄ τον Πορθητή (1458), η Λιβαδειά περιήλθε στην **Οθωμανική Αυτοκρατορία** και αποτέλεσε καζά, διοικητική υποπεριφέρεια, που υπαγόταν ως το 1470 στο Σαντζάκι Τρικάλων και αργότερα στο σαντζάκιο Ευρίπου. Παρά τις καταστροφές που είχε υποστεί η Λιβαδειά από τις πολεμικές συγκρούσεις στη Βοιωτία κατά τη διάρκεια του Τούρκο -ενετικού πολέμου του 1684-1699 και συγκεκριμένα το 1694 και το 1695, από τις αρχές του 18ου αιώνα οι συνθήκες που είχαν διαμορφωθεί βοήθησαν στην ανάπτυξη της οικονομικής δραστηριότητας: μετά την αφιέρωση των προσόδων στο Γενί -Τζαμί, όπου και είχε τεθεί υπό την αιγίδα της Βελιδιέ Σουλτάνας, χορηγήθηκαν στους κατοίκους ιδιαίτερα προνόμια αυτοδιοίκησης, με συνέπεια την ενίσχυση του κοινοτικού θεσμού και τη δημιουργία μιας τάξης αρχόντων. Στις παραμονές της **Επανάστασης του 1821**, η "Γκιαούρ Λιβαδειά", όπως την ονόμαζαν οι Τούρκοι για τον πολυάριθμο ελληνικό πληθυσμό της, είχε 10.000 Έλληνες κατοίκους, που επιδίδονταν στη γεωργία, το εμπόριο και τη βιοτεχνία. Το 1820 η πόλη ήταν το κέντρο των ενεργειών της Φιλικής Εταιρείας στην ανατολική Στερεά Ελλάδα, στην οποία και είχαν μνηθεί οι πρόκριτοι της Νικόλαος Νάκος, Ιωάννης Λογοθέτης και Ιωάννης Φίλων. Η πόλη προετοιμάστηκε για την επανάσταση σε συνεργασία με τον Αθανάσιο Διάκο. Η έκρηξη της Επανάστασης στη περιοχή της Λιβαδειάς εκδηλώθηκε τη νύκτα της 25ης προς την 26η Μαρτίου του 1821 όταν έπεσε το "πρώτο βόλι" από τον Βασίλη Μπούσγο και τους ένοπλους άνδρες του, (που του είχαν θέσει στη διάθεσή του οι προύχοντες της Αράχοβας), στη θέση "στενό του Ζεμενού" σκοτώνοντας μερικούς Τούρκους. Με τη **συγκρότηση του υποτυπώδους ελληνικού "κράτους κατ' εντολή", επί Ι. Καποδίστρια**, η Λιβαδειά άρχισε να ανασυγκροτείται. Οι κάτοικοι που είχαν καταφύγει σε άλλες περιοχές επανήλθαν και το 1841 η πόλη ήταν πλέον ένα από τα εύρωστα οικονομικά κέντρα του νεοπαγούς Ελληνικού Βασιλείου.

## ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ΚΑΙ ΑΞΙΟΘΕΑΤΑ

- **ΜΑΝΤΕΙΟ ΤΟΥ ΤΡΟΦΩΝΙΟΥ:** Το αρχαίο Τροφώνιο Μαντείο ή Τροφώνιο Άντρο, βρίσκεται στους πρόποδες του λόφου με το μεσαιωνικό κάστρο όπου βρίσκονται τα ερείπια για τα οποία πιστεύεται ότι αποτελούν, ό,τι απέμεινε από το Τροφώνιο , στο ιερό άλσος της αριστερής όχθης του ποταμού, προς τον προφήτη Ηλία. Η αληθινή μαντική σπηλιά του Τροφώνιου, δεν έχει ακόμη ανακαλυφθεί, παρόλο που οι ιερές πηγές αποτελούν τουριστικό αξιοθέατο.



**ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΔΙΟΣ ΒΑΣΙΛΕΩΣ:** Στα δυτικά της πόλης, πάνω σε απόμακρο λόφο βρίσκονται τα θεμέλια από το ναό του «Διός Βασιλέως». Η οικοδόμηση του είχε αρχίσει κατά τους ελληνιστικούς χρόνους, αλλά δεν κατέστη δυνατόν να ολοκληρωθεί. Ο ναός έμεινε μισοτελειωμένος είτε εξαιτίας των μεγάλων διαστάσεων του, είτε εξαιτίας των απαντών πολέμων που έτυχε να γίνουν κατά τη περίοδο της κατασκευής του. Στο χώρο του ναού βρέθηκε και το συμφωνητικό της κατασκευής του, μεταξύ του εργολάβου και της πόλης της Λιβαδειάς, χαραγμένο σε μεγάλη, μακρόστενη πλάκα, που φυλάσσεται στο Μουσείο της Χαιρώνειας. Στα ερείπια του ναού έχει κτιστεί το εκκλησάκι του Προφήτη Ηλία.



**ΚΑΤΑΛΑΝΙΚΟ ΚΑΣΤΡΟ:** Πρόκειται για πανάρχαιο κάστρο που ανακατασκευάστηκε από τους Βυζαντινούς και αργότερα από τους Φράγκους. Τη σημερινή του μορφή, την απέκτησε όταν στην περιοχή επικράτησαν οι Καταλανοί, γι αυτό θεωρείται ότι είναι ένα από τα τέσσερα Καταλανικά κάστρα που σώζονται στην Ελλάδα.



**Ο ΠΥΡΓΟΣ ΤΟΥ ΡΟΛΟΓΙΟΥ:** Χτίστηκε στα χρόνια της Φραγκοκρατίας και χρησίμευσε ως Πυρσός. Το 1803, ο λόρδος Έλγιν , χάρισε στην πόλη ένα ρολόι προκειμένου να μην τον εμποδίσουν οι Βοιωτοί Κοτζαμπάσηδες και Αγάδες στις ανασκαφές που έκανε για το Μαντείο του Τροφωνίου. Το ρολόι τοποθετήθηκε στον Πύργο λόγω της περίοπτης θέσης του.



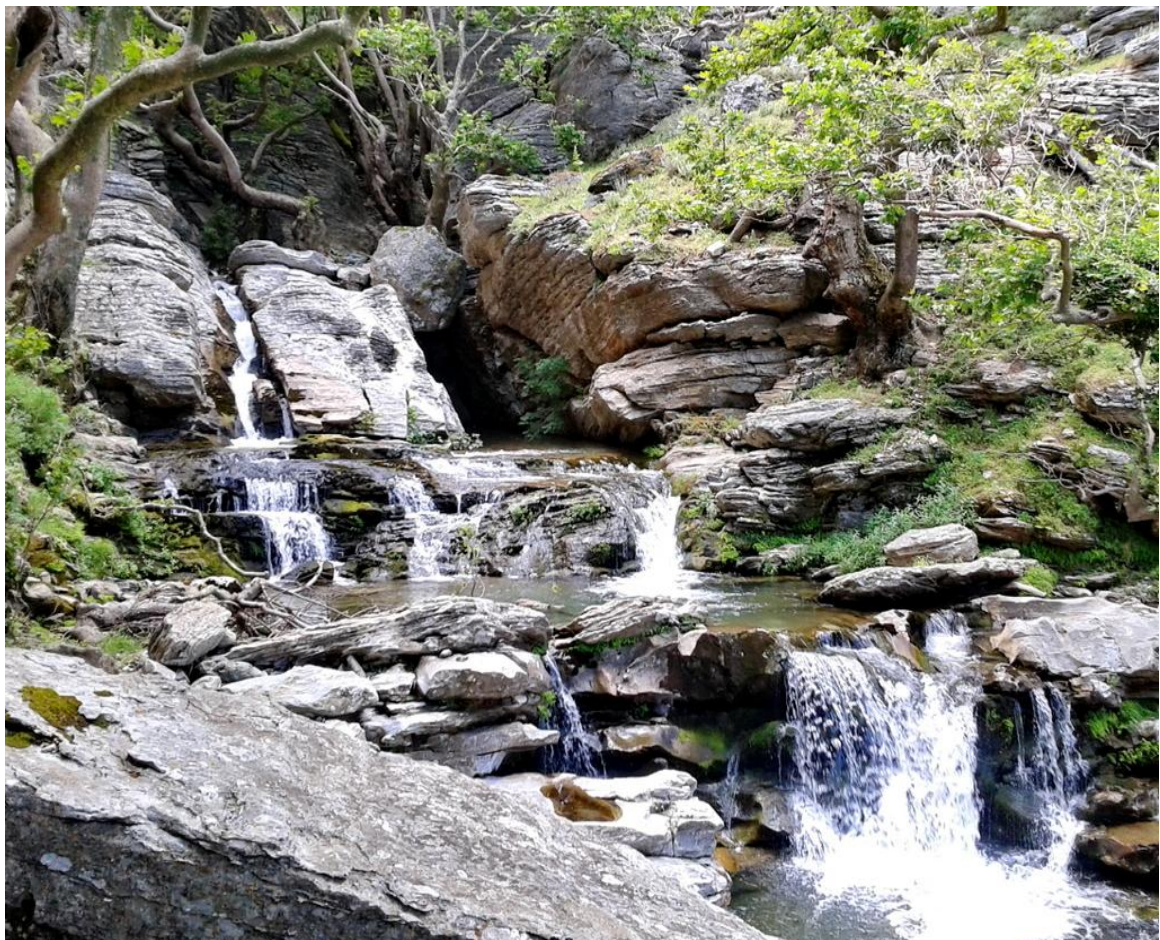
**ΠΗΓΕΣ ΤΗΣ ΚΡΥΑΣ:** Οι πηγές της Κρύας, όπως λέγονται οι πηγές της Έρκυνας, αποτελούν τοπίο μοναδικού φυσικού κάλλους και βρίσκονται στο νότιο άκρο της πόλης της Λιβαδειάς. Η Κρύα, που αποτελεί κύριο τόπο αναψυχής και περιπάτου των επισκεπτών της πόλης, είναι τόπος εκπληκτικής ομορφιάς με πλούσια βλάστηση και άφθονα νερά, όπου ο άνθρωπος και η φύση συνεργάζονται αρμονικά .



**ΦΑΡΑΓΓΙ:** Νερά τρέχουν από παντού, άλλοτε ήρεμα, άλλοτε ορμητικά. Τεράστια πλατάνια ορθώνονται από πάνω σου και οι κορμοί τους καταπράσινοι, λες κι είναι βαμμένοι, φτιάχνουν αλλόκοτα πλέγματα. Πολλά είναι τα πέτρινα γεφύρια από την εποχή της Τουρκοκρατίας και πηγή πλούτου το νερό του ποταμού.

**ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΗΓΕΣ ΛΗΘΗΣ ΚΑΙ ΜΝΗΜΟΣΥΝΗΣ:** Η Μνημοσύνη ήταν η προσωποποίηση της μνήμης στην ελληνική μυθολογία. Ανήκε στους Τιτάνες, ήταν κόρη της Γαίας και του Ουρανού και μητέρα των Μουσών από τον Δία. Στην Θεογονία του Ησίοδου, οι βασιλείς και οι ποιητές

λαμβάνουν τις δυνάμεις του εξουσιαστικού τους λόγου από την κατοχή τους επί της Μνημοσύνης και των ειδικών σχέσεών τους με τις Μούσες. Ο Δίας κοιμήθηκε με τη Μνημοσύνη για εννέα συνεχόμενες μέρες και έτσι δημιουργήθηκαν οι εννέα Μούσες. Μνημοσύνη ήταν επίσης το όνομα ενός ποταμού στον Άδη, παράλληλου της Λήθης, σύμφωνα με μια σειρά ελληνικών ταφικών επιγραφών του 4ου αιώνα π.Χ. σε δακτυλικό εξάμετρο. Οι ψυχές των νεκρών έπιναν από τη Λήθη, έτσι ώστε να μη θυμούνται τις προηγούμενες ζωές τους όταν μετενσαρκώνονταν. Οι αρχάριοι ενθαρρύνονταν να πίνουν από τον ποταμό Μνημοσύνη όταν πέθαιναν, αντί από τη Λήθη. Αυτές οι επιγραφές μπορεί να συνδέονται με μια ιδιωτική μυστική θρησκεία, ή με Ορφική ποίηση. Όσοι ήθελαν να συμβουλευτούν το μαντείο του Τροφωνίου στη Βοιωτία έπρεπε να πιούν εναλλάξ και από τις δύο πηγές.



**ΕΚΚΛΗΣΑΚΙ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΙΕΡΟΥΣΑΛΗΜ:** Το εκκλησάκι της Αγίας Ιερουσαλήμ βρίσκεται στα νότια της πόλης Λιβαδειάς, χτισμένο σε απόκρημνους βράχους κοντά στη σπηλιά της Ζωοδόχου Πηγής, δίπλα στο εκκλησάκι του Αϊ-Μηνά. Ο επισκέπτης για να φτάσει στο εκκλησάκι πρέπει να ανέβει αρκετά σκαλοπάτια.



**ΤΡΙΧΙΝΟ ΓΕΦΥΡΙ:** Τρίχινο Γιοφύρι ή Γιοφύρι της Τρίχας είναι ένα μεσαιωνικό υδραγωγείο, μέρος του συστήματος παροχής νερού στο κάστρο της Λιβαδειάς. Διαθέτει τρεις καμάρες και ενώνει τις αντικριστές πλαγιές του φαραγγιού της Έρκυνας. Αν και η κατασκευή είναι σχετικά στενή, οι ντόπιοι κάτοικοι την χρησιμοποίησαν σαν γέφυρα για την μετακίνησή τους πάνω από το φαράγγι. Το όνομα προέκυψε πιθανά από τις λαϊκές μας παραδόσεις. Βάσει αυτών, της Τρίχας το Γιοφύρι συναντάται σε δημοτικά τραγούδια από διάφορες περιοχές της Ελλάδας. Ωστόσο, η προέλευση του είναι από την Ελληνική Μυθολογία, βάσει της οποίας, οι ψυχές μετέβαιναν στον Άδη περνώντας πάνω από το Τρίχινο Γιοφύρι.



**ΕΝΟΤΗΤΑ 3<sup>Η</sup> (Γ' ΟΜΑΔΑ: : Αγραφιιώτης –Σπανούδης Λ., Περγαντάς Ι., Γεροντόπουλος Π., Παπαδάς Ν., Καρόκης Κ, και Δ' ΟΜΑΔΑ: ., Παπαδημητρίου Δ., Χουλιάρας Ευ., Ελλης Κ., Ζαρογιάννης Γ.)**

#### **ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ ΧΩΡΙΩΝ-ΚΩΜΟΠΟΛΕΩΝ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΛΙΒΑΔΕΙΑΣ**

**ΧΑΙΡΩΝΕΙΑ:** Το αρχαίο όνομα της πόλης είναι **Ἄρνη**, από την ομώνυμη θυγατέρα του Αιόλου όπως μας αναφέρει ο αρχαίος περιηγητής Παυσανίας στα Βοιωτικά του και μας λέει ότι η νεώτερη ονομασία της πόλης οφείλεται, στο όνομα του ήρωα της Χαιρώνειας **«ΧΑΙΡΩΝΑ»** τον φοβερό σε δύναμη ιπποδασαστή, γιο του Απόλλωνα και της Θηρώς, όπως μας τραγουδάει και ο Βοιωτός ποιητής Ησίοδος. Μέχρι το 1928 ονομαζόταν **Κάπραινα ή Κόπραινα**, ονομασία που οφειλόταν στα πολλά αγριογούρουνα, κάπρους, που υπήρχαν στην περιοχή.

Η Χαιρώνεια αναφέρεται για πρώτη φορά από τον Όμηρο με την ονομασία Ἄρνη και βασιλιά τον Αρμήθιο, στον κατάλογο των βοιωτικών πόλεων που έλαβαν μέρος στον Τρωικό πόλεμο. Η Χαιρώνεια ήταν μέλος του «Κοινού των Βοιωτών» άλλοτε άσημη και εξαρτώμενη από τον Ορχομενό και άλλοτε ελεύθερη, πλούσια και ανθηρή (387-374 π.Χ.) κόβοντας και δικά της νομίσματα. Βρέθηκαν χάλκινα και ασημένια που από τη μία πλευρά είχαν τη βοιωτική ασπίδα και ρόπαλο από την άλλη τα γράμματα ΧΑΙ ή ΧΑΙΡΩΝΕ. Στα ιστορικά χρόνια και πριν από τη μάχη του 338 π.Χ. η Χαιρώνεια ελάχιστα μνημονεύεται.

Το μαρμάρινο «Λιοντάρι της Χαιρώνειας». Χτίστηκε κατά τον Παυσανία, από τους Θηβαίους στην μνήμη των πεσόντων ανδρών του Ιερού Λόχου που ετάφησαν στον χώρο αυτόν, μετά την νίκη του Φίλιππου το 338 π.Χ.

Από τη Χαιρώνεια καταγόταν και ο μεγάλος ιστορικός,βιογράφος, φιλόσοφος και παιδαγωγός Πλούταρχος (46μ.Χ.-126 μ.Χ.)



**ΑΓ. ΒΛΑΣΣΗΣ:** Στους πρόποδες του λόφου του αρχαίου κάστρου του Πανοπέα, βρίσκεται το χωριό Αγ. Βλάσσης. Ένα ομώνυμο μικρό μοναστήρι που λειτουργούσε από τον 16<sup>ο</sup> αιώνα έδωσε το όνομα στην περιοχή. Σήμερα στη θέση του υπάρχει μικρό εκκλησάκι που εορτάζει στις 11 Φεβρουαρίου. Σύμφωνα με τον Όμηρο, ο Επειός ο γιος του βασιλιά Πανοπέα, είναι ο αρχιτέκτονας και κατασκευαστής του Δουρείου Ίππου της Τροίας, που συνέβαλε να πέσει η επί μία δεκαετία απόρθητη πόλη.

**ΘΟΥΡΙΟ:** Η δημιουργία του οικισμού εικάζεται ότι χρονολογείται από τις αρχές ή τα μέσα του 18<sup>ου</sup> αι. Η προηγούμενη ονομασία του οικισμού ήταν Πράμαγα ή Μπράμαγα που θεωρείται τούρκικης προελεύσεως (παραφθορά του Ιμπραήμ Αγάς). Το σημερινό του όνομα το οφείλει στο όρος Θούριο, στους πρόποδες του οποίου είναι κτισμένο.

**ΑΝΘΟΧΩΡΙ:** Το χωριό εικάζεται ότι δημιουργήθηκε στα μέσα του 19<sup>ου</sup> αιώνα από νομάδες κτηνοτρόφους, κυρίως Ηπειρώτες και Σαρακατσάνους. Η παλιότερη ονομασία ήταν Μπέλεσι και θεωρείται ότι προέρχεται από την τουρκική λέξη Βέλες ή Μπέλες που σημαίνει Βελανιδιά. Πράγματι στο χωριό υπήρχε μέχρι το 1987 μια παμπάλαια και τεράστια Βελανιδιά.

**ΑΚΟΝΤΙΟ:** Οικισμός με τη σημερινή του μορφή πιθανολογείται ότι δημιουργήθηκε τον 19<sup>ο</sup> αιώνα από αγροτοκτηνοτρόφους που συγκεντρώθηκαν από διάφορες περιοχές. Η περιοχή φέρεται ότι ανήκε επί Τουρκοκρατίας σε κάποιο Βισβάρδ-αγά και για το λόγο αυτό το παλιότερο όνομα του χωριού ήταν Βισβάρδι.

**ΒΑΣΙΛΙΚΑ:** Βρίσκεται στο βορειοδυτικό άκρο του νομού, στα σύνορα των νομών Βοιωτίας και Φθιώτιδας. Η ονομασία θεσμοθετήθηκε το 1955, αντικαθιστώντας την παλιά ονομασία Κραβασαράς ή Κρεβασαράς. Η λέξη Κραβασαράς ετυμολογικά προέρχεται από τις περσικές λέξεις «καραβάν» και «σεράι» που σημαίνουν και οι δυο μαζί σε ελεύθερη μετάφραση «πανδοχείο». Οι λέξεις αυτές όπως και πολλές άλλες με περσική ρίζα υιοθετήθηκαν από την τουρκική γλώσσα.

**ΠΡΟΣΗΛΙΟ:** Μικρό χωριό στους πρόποδες του όρους Ακοντίου. Τη δεκαετία του 1960 το μικρό χωριό, τσιφλίκι του Βελή- Πασά, γιου του Αλή Πασά, από ΒΕΛΗ μετονομάζεται σε ΠΡΟΣΗΛΙΟ, αφού από την πρώτη ανατολή ως τη βαθιά δύση το μικρό χωριό λούζεται κυριολεκτικά στο φως του ήλιου.

**ΠΡΟΦΗΤΗΣ ΗΛΙΑΣ:** Το χωριό ονομάζεται και Μιραλί ή και Μώραλη. Η ονομασία αυτή, κατά την τοπική παράδοση, οφείλεται σε κάποιο τιμαριούχο Τούρκο αγά με το όνομα Ομέρ Αλής. Το πιθανότερο όμως είναι να προέρχεται από τον Αλβανό σπαχή Μεραλή, που από την κατάληξη «λης», δηλώνει προέλευση από το διαλυμένο τώρα χωριό Μέρα, μεταξύ Χαιρώνειας και Αγίου Βλάση.

**ΑΛΑΛΚΟΜΕΝΕΣ Ή ΜΑΜΟΥΡΑ:** Αρχαία πόλη της Βοιωτίας που αναφέρεται από τη μυθολογία ως γενέτειρα της θεάς Αθηνάς. Στην πόλη υπήρχε και ιερό της θεάς. Ονομάστηκε έτσι από τον ήρωα της Βοιωτίας Αλαλκομενέα που ανέθρεψε κατά την παράδοση την Αθηνά στις όχθες του Τρίτωνα. Μέσα στο ιερό της θεάς, που βρισκόταν στην όχθη του Τρίτωνα, υπήρχε το Αλαλκομένειο, άγαλμα της θεάς από ελεφαντοστό.

**ΑΓΙΑ ΤΡΙΑΔΑ:** το χωριό είναι κτισμένο στους πρόποδες του Ελικώνα σε υψόμετρο 405 μέτρων και παλιότερα ονομαζόταν Στεβενίκο. Το τοπωνύμιο Στεβενίκο είναι ελληνοβλαχικής ετυμολογίας, από το όνομα Στέφανος και την παραγωγική κατάληξη -ικο (-ικιο, -ιτσι). Η λαϊκή παράδοση συνδέει το τοπωνύμιο με κάποιον Στέφανο, ο οποίος επί

τουρκοκρατίας νίκησε κοντά στο χωριό. Κατά άλλη εκδοχή τα χρόνια της τουρκοκρατίας ονομαζόταν Στεφάνι λόγω του αμφιθεατρικού και ημικυκλικού σχήματος. Στο Στεφάνι μετά της μάχη της Πέτρας κλήθηκαν τα παλικάρια από τον Δημήτριο Υψηλάντη και «εστέφη η νίκη» , έτσι το χωριό ονομάστηκε Στεβενίκο. Το 1955 μετονομάστηκε σε Αγία Τριάδα από την ομώνυμη κεντρική εκκλησία του χωριού. Όμορφο και γραφικό χωριό με αρχαιολογικό και ιστορικό ενδιαφέρον. Κύριοι αρχαιολογικοί χώροι είναι το σπήλαιο της νύμφης Κορώνειας και οι πηγές της Πόντζιας που ταυτίζονται με το στόμιο του Κάτω Κόσμου από όπου βγήκε ο Ηρακλής, φέρνοντας μαζί του τον Κέρβερο, όπως λέει ο Πausanias.

**ΕΛΙΚΩΝΑΣ:** είναι ένα χωριό χτισμένο σε υψόμετρο 850 μέτρων σε ένα μικρό οροπέδιο του Ελικώνα. Πρόκειται για το ορεινότερο χωριό του Ελικώνα. Ο Ελικώνας μέχρι το 1953 ονομαζόταν Ζερίκια ή Ζερίκι οπότε και μετονομάστηκε σε Ελικώνα. Είναι ένα από τα χωριά που δημιούργησαν Αρβανίτες έποικοι στην περιοχή, περίπου στα μέσα του 14ου αιώνα.



**ΚΟΥΚΟΥΡΑ:** Η περιοχή της Αγίας Άννας αναφέρεται στην αρχαιότητα ως "Ιππωταί" πόλισμα που ανήκε στην αρχαία Κορώνεια.

Τα Κούκουρα εμφανίζονται στα Οθωμανικά φορολογικά κατάστιχα ως Εληνοχώρι μέχρι τριάντα (30) οικογένειες. Στα χρόνια της επανάστασης του 1821 εμφανίζονται οι κουκουραίοι να ενισχύουν τον αγώνα με χρήματα και "σφαχτά" παίρνοντας από τους Κριεζιώτη και Μακρυγιάννη έγγραφες αποδείξεις ότι η "Πατρίδα" τους οφείλει. Μετά την απελευθέρωση εντάσσεται στον Δήμο Κορώνειας και μετέπειτα στον Δήμο Πέτρας, ώσπου να παραμείνει αυτόνομη ως κοινότητα Κουκούρων, το 1969 θα αλλάξει ονομασία από "Κούκουρα" σε Αγία Άννα, από το ομώνυμο ξωκλήσι που βρίσκεται στην είσοδο του χωριού.

Οι κάτοικοι δίνουν διάφορες ερμηνείες για την παλαιότερη ονομασία του χωριού: είτε ότι πήρε το όνομα από κάποιο στρατιωτικό ονομαζόμενο Κούκουρα που φονεύθηκε στη θέση αυτή σε μία μάχη, είτε από κάποιον πλούσιο τσέλιγκα με το ίδιο όνομα. Ακόμη, η φωνητική ομοιότητα των λέξεων Κούκουρα-κούκοι οδήγησε κάποιους στην εξήγηση ότι το χωριό ονομάστηκε Κούκουρα, επειδή στην περιοχή υπήρχαν κάποτε πολλοί κούκοι. Το τοπωνύμιο δεν είναι αρβανίτικο, αλλά πρόκειται για μεσαιωνική λέξη αρκετά διαδεδομένη στη Στερεά Ελλάδα, που σημαίνει σωρός από πέτρες, δηλαδή όριο μεταξύ δύο βοσκοτόπων και σημείο βοσκοαπαγόρευσης. Οι Αρβανίτες ονομάζουν αυτές τις πέτρες «γκουρουμπέλια» και «γκουρ με γλικέρε», δηλαδή «πέτρες με ασβέστη». Η λέξη κούκουρας χρησιμοποιείται και σαν παρωνύμιο που σημαίνει καμπούρης, σκυφτός. Μια άλλη ετυμολογία θα μπορούσε να συνδέσει το Κούκουρας με το βυζαντινό κούκουρα (λατ. cucurum), που σημαίνει φαρέτρα βελών. Σημειώνεται ότι με την ονομασία Κούκουρα υπάρχουν οικισμοί στη Δωρίδα και στην Ηλεία. Επίσης συναντάται και ως επώνυμο (Κούκουρας), ενώ ισχυρό γένος της Μέσα Μάνης έχει αυτό το επώνυμο (οι Κουκουριάνοι).

**ΡΑΧΩΒΑ:** είναι μία ορεινή κωμόπολη, χτισμένη στις νότιες πλαγιές του Παρνασσού σε υψόμετρο 968 μέτρων. Στα νοτιοσλαβικά η λέξη Orechona σημαίνει καρυδότοπος. Υπάρχουν όμως ακόμη δύο εκδοχές για την προέλευση της ονομασίας της. Σύμφωνα με την πρώτη, η περιοχή ήταν γνωστή στα χρόνια της Επανάστασης ως "Ράχωβα", λέξη ελληνικής ρίζας, η οποία προέρχεται από το συνδυασμό "ράχης" και "ωβάς", κι η οποία χρησιμοποιήθηκε για να δηλώσει την οικιστική ένωση κατοίκων που ζούσαν σε μικρότερα μορφώματα. Σύμφωνα

πάντως με τον Αραχωβίτη συγγραφέα του πονήματος "Ο παππούς μου κι εγώ στην Αράχωβα" (εκδόσεις "Α. Πιτσιλός", Αθήνα, 1998, σελ. 13) Γεώργιο Θ. Σύρο, η ονομασία αυτή πιθανόν να προέρχεται από το παλαιό χωριό Ράχωβο Γρεβενών, εκ του οποίου ήρθαν κάτοικοι διωγμένοι από τους Τούρκους κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας. Η άλλη εκδοχή θέλει τη λέξη να προέρχεται από την ελληνική "ράχis" και τη σλαβική "ονα" (τόπος), άρα "Αράχωβα" (Αράχοβα) .

**ΑΝΤΙΚΥΡΑ:** παραθαλάσσιο χωριό, που η ιστορία του χάνεται στα βάθη των αιώνων. Η φήμη της ήταν διαδεδομένη στην αρχαιότητα για τον ελλέβορο, που φύτεωνε στα γύρω βουνά και οι ρίζες του είχαν θεραπευτικές ιδιότητες. Τον ελλέβορο χρησιμοποίησε ο ήρωας Αντικυρέας για να γιατρέψει τον Ηρακλή από τον παροξυσμό που τον κατέλαβε και σκότωσε τα τρία παιδιά του.

**ΛΑΦΥΣΤΙΟ:** το χωριό βρίσκεται στις πλαγιές του ομώνυμου όρους, που αποτελεί απόληξη του Ελικώνα . Παλιότερα ονομαζόταν **Γρανίτσα** που σημαίνει «σύνορο» granica.

**ΔΑΥΛΕΙΑ:** Στις αρχαίες πηγές διασώζονται διαφορετικές εκδοχές του ονόματος της πόλης: *Δαυλίων πόλις* (Ηρ. 8.35), *Δαυλία* (Θουκ. 2.29 και αρχαίες επιγραφές), *Δαύλιον* (Πολύβ. 425.2), *Δαύλεια* (Στέφ. Βυζ. 221.10). Επικρατέστερη φαίνεται η εκδοχή *Δαυλίας*, η οποία αναφέρεται και από τον Όμηρο (*Ιλ.* 2.520). Στους Βυζαντινούς χρόνους ονομάζεται *Δαύλια*, την Οθωμανική περίοδο εμφανίζεται ο τύπος *Διαύλεια*, και τα Νεότερα χρόνια καθιερώνεται η ονομασία *Δαύλεια*. Σχετικά με την ετυμολογία του ονόματος υπάρχουν επίσης αρκετές εκδοχές. Κατά το Στράβωνα (*Γεωγρ.* 9.3.13) το όνομα προέρχεται από τη λέξη *δαυλός*, δηλ. δασύς, πυκνός, πυκνόφυτος. Ο Πausανίας, που επισκέφθηκε και περιέγραψε την περιοχή καθ' οδόν προς τους Δελφούς, υιοθετεί τη σύνδεση του ονόματος με τη νύμφη Δαυλίδα, κόρη του Κηφισού (Πaus. 10.4.7).

**ΜΑΥΡΟΝΕΡΙ:** χωριό 9 χλμ. ανατολικά του Παρνασού. Το χωριό ονομαζόταν Κασνέσιο, που στα αλβανικά η λέξη σημαίνει θησαυρός, μέχρι το 1927, οπότε μετονομάστηκε σε Μαυρονέρι, από το δεύτερο όνομα του ποταμού Κηφισού που ρέει κοντά στο χωριό.

## ΕΝΟΤΗΤΑ 4<sup>Η</sup> ( Ε΄ΟΜΑΔΑ: Καραντζάς Κ., Παπαγεωργίου Λ., Κατωπόδης Δ.,)

### ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΘΗΒΩΝ

**ΘΗΒΑ:** (και *Θήβες* στα αρχαία Ελληνικά "Θῆβαι") είναι πόλη της Βοιωτίας, από τις αρχαιότερες της Ελλάδας, έδρα του Δήμου Θηβαίων. Σύμφωνα με την απογραφή του 2011, έχει 22.833 κατοίκους. Χτίστηκε κατά το μύθο από τον Κάδμο και έχει μεγάλη ιστορική και μυθολογική σημασία. Από τους πιο σημαντικούς Θηβαίους ήταν ο Επαμεινώνδας, μεγάλος στρατηγός της αρχαιότητας που έκανε τη Θήβα ηγεμονεύουσα της Ελλάδας, και ο Πελοπίδας, ο αρχηγός του διάσημου Ιερού Λόχου.

- Η ακρόπολη των Θηβών ονομαζόταν "Καδμεία", υποδηλώνοντας έτσι τον ιδρυτή της. Το πληθυντικό του ονόματος *Θῆβαι* οφείλεται στις περίφημες Δεκατέσσερις πύλες της, που συνδέονται στενά με τον μύθο της Νιόβης.
- **Θήβαι επίσης, κατά την αρχαιότητα, ονομαζόταν το σημερινό Καρνάκ της Αιγύπτου. Το όνομα αυτό φέρεται να είναι παραφθορά της αιγυπτιακής λέξης για την "πόλη".**

**Ωγύγιοι Θήβαι,** που σημαίνει πανάρχαιες Θήβες έχουν τις ρίζες τους στην προϊστορική περίοδο που υπήρξε ένδοξος. Το όνομα Ωγυγος που έδιναν στον πρώτο βασιλιά της Θήβας σημαίνει απλώς "ο πολύ παλαιός".

Το αρχαιολογικό μουσείο της πόλης περιλαμβάνει ευρήματα και αρχαιότητες από την πόλη και από ολόκληρη τη Βοιωτία.

Χαρακτηριστικά τα γλυπτά της αρχαϊκής εποχής, στήλες κλασικής εποχής από τις Θεσπιές και την Τανάγρα, συλλογή σαρκοφάγων με ζωγραφική διακόσμηση μυκηναϊκής περιόδου κλπ.

**ΑΣΚΡΗ:** Στο λεξικό του Ησύχιου το λήμμα Άσκρα σημαίνει δρυς άκαρπος. Δρύες είναι τα δένδρα γύρω από το ύψωμα Κουρσάρα, κοντά στο οποίο βρισκόταν η αρχαία Άσκρα. Αλλά και η ετυμολογία των ονομάτων, Ότος από το ωθέω = αλωνίζω και Εφιάλτης από το εφάλλομαι = πατάω σταφύλια, καταδεικνύει τη διαχρονική ασχολία των κατοίκων της Άσκρης. Ήταν γενέτειρα του Ησιόδου.



**ΘΕΣΠΙΕΣ:** Οι Θεσπιές ήταν μια από τις σημαντικότερες αρχαίες Βοιωτικές πόλεις στη κοιλάδα του ποταμού Θέσπιου στις ανατολικές υπώρειες του Ελικώνα. Σύμφωνα με τη μυθική παράδοση πήραν το όνομα τους από τον Θέσπιο, γιο του βασιλιά της Αθήνας, Ερεχθέα, ο οποίος ίδρυσε βασίλειο στη Βοιωτία και έγινε ο επώνυμος ήρωας της πόλης, αν και σύμφωνα με άλλη εκδοχή η ονομασία προέρχεται από τη νύμφη Θέσπια, κόρη του ποταμού Ασωπού. Η παλαιότερη ονομασία των Θεσπιών είναι "Ρημόκαστρο" ή "Ερημόκαστρο"<sup>1</sup>. Το χωριό μετονομάστηκε σε Θεσπιές λόγω της θέσης του κοντά στα ερείπια της ομώνυμης αρχαίας πόλης.

**ΛΕΟΝΤΑΡΙ:** Οι Θεσπιές και το Λεοντάρι βρίσκονται σε γειτονικούς λόφους, αλλά χωρίζονται μεταξύ τους με μια μικρή κοιλάδα. Το Λεοντάρι εμφανίζεται στο ιστορικό προσκήνιο γύρω στον 15ο αι., και επρόκειτο για ένα μικρό χωριό με το όνομα Zogra Kobil ( Ζόγρα Κομπίλ), ενώ ο πληθυσμός του ήταν κυρίως Αρβανίτες.

**ΜΑΥΡΟΜΑΤΙ:** Βορειοδυτικά από τις Θεσπιές, σε απόσταση 3 χλμ βρίσκεται το Μαυρομάτι, το οποίο πιθανόν ιδρύθηκε από Αρβανίτες σε προϋπάρχουσα ερειπωμένη βυζαντινή θέση. Ο ιερός ναός στην κεντρική πλατεία του χωριού είναι αφιερωμένος στον Ευαγγελισμό της Θεοτόκου.

**ΕΡΥΘΡΕΣ:** Οι **Ερυθρές** (παλαιότερα **Κριεκούκι** που σημαίνει κόκκινο κεφάλι στα αρβανίτικα) είναι χωριό της Δυτικής Αττικής. Βρίσκονται στα βορειοδυτικά του νομού, χτισμένες σε υψόμετρο 390 μέτρων στις ανατολικές πλαγιές του Κιθαιρώνα. Αν και ανήκουν στον νομό Αττικής συνδέονται περισσότερο με το διοικητικό κέντρο της Θήβας με την οποία βρίσκονται πολύ κοντά.

**ΘΙΣΒΗ:** χωριό στις ακτές της Βοιωτίας στον Κορινθιακό κόλπο. Μέχρι το 1915 ονομαζόταν Κακόσι. Έχουμε το λήμμα αγνώστου ετύμου θίσβη = σορός.

## ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Με την Ερευνητική Εργασία **«Τοπωνύμια της Βοιωτικής γης»** αποκομίσαμε αρκετές γνώσεις σχετικά με τον τόπο μας, την πόλη μας τη Λιβαδειά, τους γεωφυσικούς όρους του νομού μας όπως και για πολλά άλλα χωριά και πόλεις, ενισχύσαμε τη σχέση μας με αυτόν τον τόπο και ενδυναμώθηκε η πολιτιστική μας συνείδηση και παράδοση.

Διαπιστώσαμε ότι τα τοπωνύμια έχουν μεγάλη σημασία για τη μελέτη της γλώσσας, της εθνικής και της τοπικής ιστορίας και όπως υποστηρίζει ο γλωσσολόγος Αντώνιος Μηλιαράκης, τα τοπωνύμια αποτελούν γλωσσικό υλικό, όπως οι επιγραφές, αφού είναι **«επιγραφαί, γεγλυμμένοι επί του εδάφους»**. Οι ονομασίες των τόπων μας προέρχονται από τη μυθολογική μας παράδοση, από τη διαμόρφωση του τοπίου, από κάποιο χαρακτηριστικό γνώρισμα ή από φυτά και ζώα που υπήρχαν σ' αυτόν τον τόπο ή και από το όνομα κάποιου προσώπου που έζησε κάποτε εκεί. Πολύ συχνά προέρχονται και από άλλες γλώσσες (τούρκικα, αρβανίτικα, σλάβικα κ.α.) μια και στο πέρασμα των αιώνων έχουμε συχνά μετακινήσεις πληθυσμών.

Βέβαια, λόγω του περιορισμένου χρόνου δεν κάναμε εξαντλητική έρευνα για όλα τα τοπωνύμια του νομού μας και ίσως χρειαστεί να γίνει αυτό σε μια μελλοντική έρευνα.

## ΠΗΓΕΣ

- ✓ Βικιπαίδεια
- ✓ Βοιωτική διαδικτυακή πολιτισμική εγκυκλοπαίδεια
- ✓ Βοιωτικός Κόσμος
- ✓ «ΛΕΥΚΩΜΑ ΧΑΙΡΩΝΕΙΑΣ», 2007
- ✓ <https://el.wiktionary.org/wiki/>
- ✓ <http://www.livepedia.gr/index.php/>
- ✓ <http://www.newsbomb.gr/bombplus>
- ✓ [kriekouki.gr](http://kriekouki.gr)
- ✓ <https://smerdaleos.wordpress.com/>

## ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ ΤΗΣ ΒΟΙΩΤΙΚΗΣ ΓΗΣ

